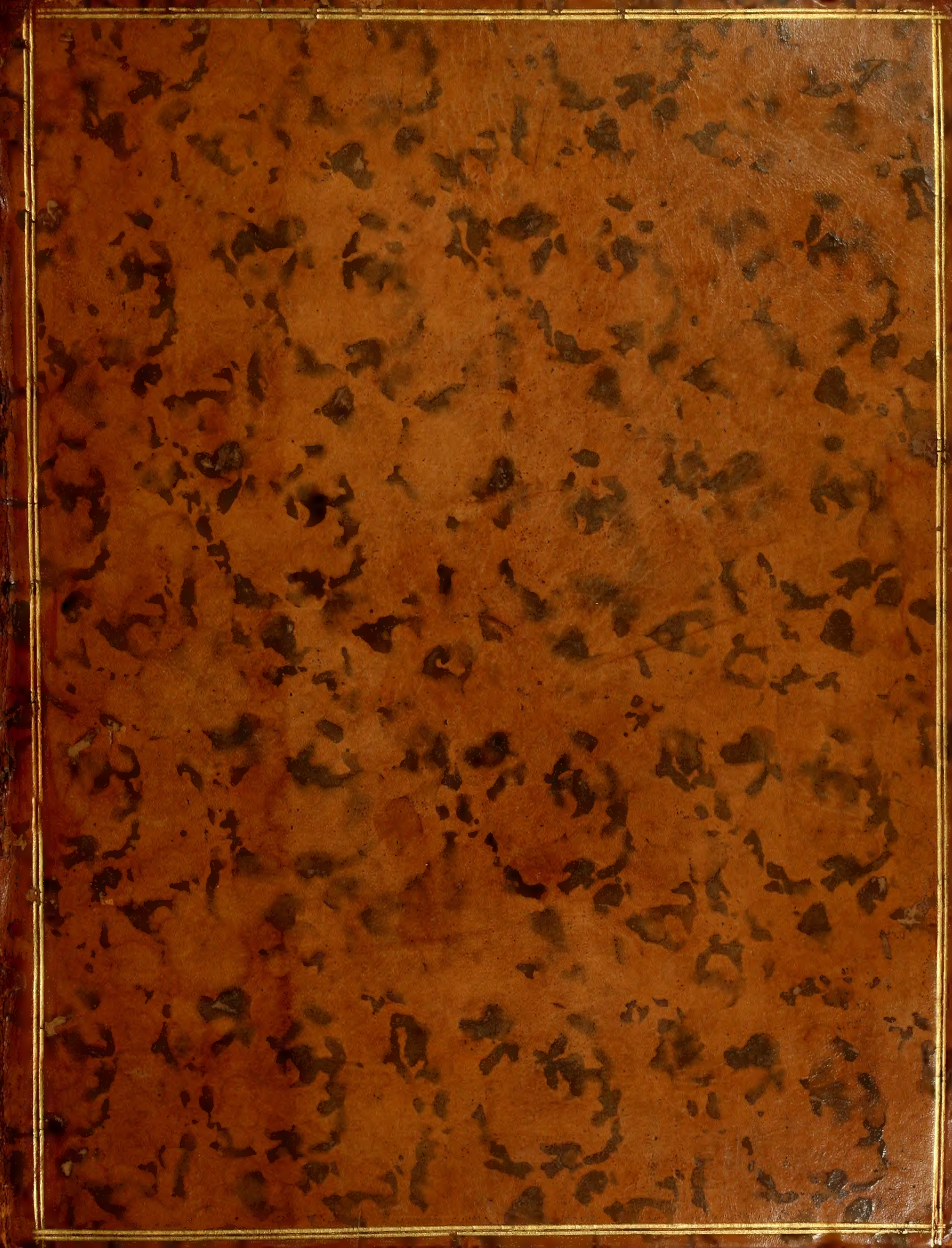






R 186

Praz 322.

4°, 2 ff., 76 pp., 38 pl.

Paru d'abord en 1636 (titre + 41 pl.) sous le titre:

"Elegantissimorum Emblematum Corpusculum"

Très bel ex.

EMBLEMATA
SELECTIORA.

TYPIS
ELEGANTISSIMIS EXPRESSA,
NEC NON

Sententiis, Carminibus, Hiſtoriis ac Proverbiis, ex ſcriptoribus cum ſacris tum profanis, antiquis & recentioribus, illuſtrata.



Sumptibus Authoris & veneunt
AMSTELÆDAMI,
Apud FRANCISCUM vander PLAATS.

MDCCIV.

AD LECTOREM.



On ego, ſicut Citharœdi quondam ſuas præluſiones populo confluenti dabant. Tibicines τὸ ἐνδύσιμον ordiebantur, Choraulæ Muſici ante cantum in nabliis præludio, ut Theocritus vocat, διαθρύπτεσθαι ſolebant, te LECTOR BENEVOLE in limine morabor. Hujus generis libri quot hoc ſæculo prodiere, juxta mecum noſti; tanto quidem gratiores, quanto aptiores ad uſum vitæ quotidianæ. Nec mirum; figuræ typis expreſſæ gratiam quandam addunt, & ſingulæ unico momento repreſentant, quod vix integro volumine dici poſſet. Nova autem & vetera hic appoſui, quæ ſi compillaſſe me aliquis dixerit, nihil refert, ſi modo bona compilaverim. Nec enim aranearum textus ideo melior, quia ex ſe fila gignunt, nec meus quoque vilior, quia ex aliis inſtar apis libo. Bracteatam vero eloquentiam & è pelvi fugorem aliis relinquo: ampullas non fundo, locos Rhetoricos non tracto, numeros non ſector, denique conciones

non inſcribo, nec partes Tullianas mihi ſumo. Alii meros flores loquantur, alii folia & inutiles ramos diffundant: tu mi Lector ſi fructum legeris, optimam partem elegeris. Pleraque tamen congeſta è ſcriptoribus cum ſacris tum profanis, Philoſophis & Poëtis, trita nonnunquam, ſi quis cauſetur, reponam vulgatum illud: *Nunquam ſatis dicitur, quod nunquam ſatis diſcitur.* Zoilos autem, Momos, Maſtigophoros, & ſimilis farinæ homines minime curo, ſiquidem probe novi, promtius eſſe omnibus judicare quam facere, & de caſtrenſi munimine, pericula ſecundo vultu conſpicere. Optime ſane Sedulius: *Proferant ſua, qui carpere nituntur aliena.* Et Martialis:

Carpere vel noli noſtra vel ede tua.

EMBLE-

EMBLEMATA SELECTIORA.

I.

TUTAM ME COPIA FECIT.

In medio luxu ſecuram degere vitam;
Hæc ſiqua in terris, vita beata mihi eſt.

SI cuipiam contingat, dum res ſecundæ ſunt, pacatam atque tranquillam vitam degere, non eſt profecto, quod ſibi amplius à Deo petendum in terris putet. Nam, ut ait Cicero, *nihil homini magis optandum, quam proſpera, æqualis, perpetuáque fortuna, ſecundo vitæ ſine ulla offenſione curſu.* Ad Quir. poſt reditum. Tamen cum illud plane divinum ſit, rebus omnino non moveri, nec quicquam ſibi adverſum pati, tranquillam, felicem, atque ſecuram vitam is degere recte dicetur, qui nullius mali ſibi conſcius, ſe ſuaque omnia illi committit, qui novit ſuis cultoribus congrue profutura præſtare. Felicem vero qui ſe jactet, quod deliciis affluat, cum interim peccatum ſit in conſcientia; & ſecurum, quod ſibi ab aliis nihil timeat, cum vel a ſe ipſo ſatis habeat timendum, is profecto mihi non ſapere ſed plane

desipere videtur. Etenim voluptas semper habet famem sui, & transacta non satiat. *Mens*, inquit Bernhardus, *assueta deliciis, nec exculta disciplinæ sarculo, multas contrahit sordes.* Et Chrysostomus: *Centum, si placeat, annos demus deliciis, adde & alios centum; si libet, insuper decies centum; quæ erit ex his ad æternitatem compensatio? Nonne tempus vitæ hujus, quo deliciis frui videmur, quasi noctis unius somnium?* Securus autem nemo debet esse, cum a se ipso securus non sit. *Sæpe enim* (verba sunt Gregorii) *quem tentationis certamen superare non valuit, sua deterius securitas stravit.*

In quadam ep.

De reparat. lapf.

In moral.

II. SUBI-

II.

SUBITO MUTABILE COELUM EST.

Quæ nunc puppis arat cœlo tranquilla sereno
Æquora, mox ventis obruiturque mari.

SEcundis moderate gaudendum. Nam, ut ait Seneca: *Neminem eo fortuna provexit, ut non tantum illi minetur, quantum promisit.* Subito mare vertitur, ac eodem die, ubi luserunt navigia, sorbentur. Inquieta semper felicitas, quæ stare loco nescit, & specie, dum videtur blanda, mentitur. Hinc illud Ciceronis: *O Fallacem hominum spem, fragilémque fortunam, & inanes nostras cogitationes, quæ in medio spatio sæpe franguntur, & corruunt: & ante in ipso portu obruuntur, quam portum conspicere potuerunt.* Etenim ut ait Comicus: Ep. XXIV. Lib. de Orat.

Τὰ θνητὰ πάντα μεταβολὰς πολλὰς ἔχει.
Mutantur humana vario modo omnia.

Et Seneca: In Thyest.

Nemo tam Divos habuit faventes,
Prospera ut possit sibi polliceri:
Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

In Phorm. Quamobrem optime non minus quam veriſſime Terentius:

> - - - *Omnes cum ſecundæ res ſunt, tum maxime*
> *Meditari ſecum oportet, quo pacto adverſam ærumnam ferant.*

IV. ad Herenn. Idem ille, quem modo dixi, Cicero: *Sapienter cogitant, qui temporibus ſecundis caſus adverſos reformidant.*

Exemplum illuſtre præbuit Epaminondas, qui cum alias ſolitus eſſet uncto corpore, hilarique vultu prodire in publicum, poſtridie ejus diei, quo feliciter pugnatum eſt in Leuctris, proceſſit ſqualidus ac ſubmiſſus. Amicis autem ſciſcitantibus, ecquid illi moleſtum accidiſſet: *Nihil*, inquit, *ſed heri ſenſi plus æquo mihi placuiſſe: ejus gaudii intemperantiam hodie caſtigo.* Adeo metuit arrogantiam vir Bæotus ac militaris, & nos non idem faciemus, quoties ſecunda fortunæ aura res nobis ſuccedunt?

III. ADEO

III.

ADEO A TENERIS ASSUESCERE MULTUM EST.

Sis licet usque potens natura, evertere mores
Consuetudo tuas ast aliquando valet.

LYcurgus is, qui Lacedæmoniis leges condidit, cum conaretur cives suos à moribus præsentibus ad temperantiorem vivendi rationem traducere, eosque virtutis & honesti studiosos reddere (nam erant corrupti deliciis) duos educavit catulos eodem patre eademque matre progenitos, quorum alterum passus est domi delicatioribus vesci cibis, alterum eductum venatibus exercuit. Dein cum ambos produxisset in forum, posuit illic spinas, simul & escas aliquas delicatiores, mox emisit leporem: cum igitur uterque raperetur ad assueta, alter ad escas, alter leporem invaderet: *Nonne videtis*, inquit, *cives, duos catulos, cum ejusdem sint generis, tamen ob diversam educationem admodum dissimiles inter sese evasisse, plusque ad honestum momenti habere exercitationem quam naturam.* Sunt qui dicant ab illo productos catulos, non quidem ex iisdem parentibus natos, sed quorum alter esset ex ignobili canum genere, qui aluntur ad ædium custodiam, alter ex his qui aluntur ad venandum. Deinde qui erat ex ignobiliori genere exercuit ad venatum, alterum qui erat ex præstan-

ſtantiore genere tantum deliciis exercuit. Jam cum uterque ferretur ad ea quibus aſſueverat, atque hoc pacto palam omnibus feciſſet Lycurgus, quantum inſtitutio valeret, tum ad meliora, tum ad deteriora, dixit: *Proinde ne nobis quidem ô cives nobilitas, quam miratur hominum vulgus, ductumque ab Hercule genus, profuerit, niſi ea geſſerimus, per quæ ille mortalium omnium clariſſimus ac generoſiſſimus exſtitit, ac per omnem vitam quæ honeſta ſunt & diſcamus & exerceamus.* Reperit vir ingenioſus viam, qua multitudini philoſophicis rationibus non ſatis idoneæ, virtutis imaginem ob oculos poneret. Quod autem ille fecit in civitate, hoc cuique patriſamilias in ſua domo, cuique moderatori in ſuo grege faciendum eſt. Nam quanquam res efficax eſt natura, potentior tamen eſt inſtitutio, quæ malam naturam corrigit & vertit in bonam.

IV. REI

I V.

REI DOMESTICÆ CURA, AMPLISSIMA UXORI GLORIA.

Hanc ſat magnificam ſibi palmam vindicet uxor,
Ut curet gnava ſedulitate domum.

Γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κὀυ κρυσία, inquit Comicus: *Mores mulierem decorant, non monilia:* quo cum convenit Crates: *Mulier non ornatur auro, neque purpura, neque ſmaragdis, ſed iis quæ vim & ſpeciem addunt honeſtatis.* Hinc illud Pauli: *Velim igitur, mulieres ſeſe ornent non cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel veſte prætioſa, ſed bonis operibus, non detrahentes, ſed fideles in omnibus.* Laudatur autem proba præcipue ab induſtria & verecundia: *Mulier ſapiens*, ait Salomon, *ædificat domum ſuam, & fortis oblectat virum ſuum, & annos vitæ illius implebit in pace.* Simile eſt, quod habet Græcus:

1 Tim. II. & III.

Prov. V.

Γυνὴ γὰρ οἴκῳ πῆμα καὶ σοτηρία.
Uti exitium uxor, ita & ſalus ædibus.

Vulgatum jam dudum:

Γυναικὸς ἐσθλῆς ἐςι σώζειν οἰκείας.
Quæcunque mulier eſt proba, hæc ſervat domum.

Notum illud quoque Virgilii: Lib. VIII. Æneid.

- - - Seu

- - - - - Seu fæmina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerva
Impositum, cinerem & sopitos suscitat ignes:
Noctem addens operi, famulas ad lumina longo
Exercet penso; castum ut servare cubile
Conjugis & possit parvos educere natos.

Eccles. XXVII. Talem qui possidet, inchoat possessionem. Adjutorium secundum illum est, & columna, ut requies.

DAT CUNCTA MOVERI.

Ovid. lib. II. de art. amandi.

Dum vires annique sinunt, tolerate labores:
Jam veniet tacito curva senecta pede.

Cap. X. v. 30. Optime Syrach: *Melior est operatur & abundat in omnibus, quam qui gloriatur & eget pane.* Nam ut ait Re- Prov. XIV. gum sapientissimus: *In omni opere bono erit abundantia, ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.* Ad Bernh. in Doctrina. opus autem cum veneris, ita temperabis, ut solicitudo operis agendi animum tuum ab iis, quæ Dei sunt, non avertat.

V. LEN-

V.

LENTO GRADU ITUR SECURE.

Feſtina lente. Cui præceps profuit unquam
Curſus? at interitum ſæpius ille dedit.

PRoverbium hoc, *Feſtina lente*, non invenuſtam ænigmatis ſpeciem præ ſe fert: propterea quod conſtat verbis inter ſeſe pugnantibus. Vim autem & ſententiam ſi æſtimes, quam hæc tam circumciſa vocum brevitas in ſe complectitur, quam ſit fœcunda, quam gravis, quam ſalutaris, quam ad omnem vitæ rationem late patens, profecto facile deceſſeris in hanc ſententiam, ut in tanto Proverbiorum numero non arbitreris ullum aliud eſſe perinde dignum, quod omnibus incidatur columnis: quod pro templorum omnium foribus deſcribatur, & quidem aureis notis: quod in principalium aularum valvis depingatur: quod primatium inſculpatur annulis: quod regiis in ſceptris exprimatur, denique quod omnibus ubique monumentis repræſentetur, propagetur, & celebretur. Etenim, uti mola juſto velocius circumacta, facile flammas concipit: ita qui nimium feſtinat, operam ſæpe perdit. Imprimis principis vel ſemel præcipitatum conſilium, Deum immortalem! quantas tempeſtates nonnunquam excitat, quantas rerum humanarum ruinas ſecum trahit: cum contra maturitas quædam ac moderatio, ſimul ex vigilantia lenitudinéque temperata, ut neque per temeritatem quicquam faciat pœnitendum, neque per ſocordiam quicquam prætereat, quod ad Reipub. commodum pertinere videatur, felicitatem adferat, haud quaquam ipſis

imperii terminis circumscribendam, sed & undique longe lateque ad finitimos populos dimanantem. Trifariam vero uti licebit hoc Proverbio: primum si quando admonebimur, diutius deliberandum, quam aggrediamur negocium: postea quam statuimus, tum velociter peragendum: nam ut ad consultandi moram pertineat ancora, ita ad conficiendi celeritatem delphinus. Huc pertinet illud Sallustianum: *Antequam incipias, consulto: & ubi consulueris, mature facto opus est.* Alter usurpandi modus erit, cum admonebimur affectus animi, veluti rationis habenis reprimendos esse. Siquidem Plato animum hominis in tres partitus partes, rationem, iracundiam, concupiscentiam, in hoc Philosophiæ summam sitam esse putat, si affectus pareant rationi non aliter quam regi: cui quidem ob id ipsum sedem in cerebro, velut in arce datum existimat. Tertia utendi ratio erit, cum admonebimur, in omni negotio vitandam præcipitem celeritatem; quod vitium quibusdam ingeniis peculiariter insitum est, ut illis in omni re quantulacunque mora longa videatur. Hujusmodi festinationis comites esse solent error & pœnitentia juxta versiculum apud Græcos celebrem:

Multis malorum causa est præcipitantia.

His occinendum nobile illud Catonis dictum: *Sat cito, si sat bene:* cujus mentionem fecit divus Hieron. scribens ad Pammachium in hæc verba: *Scitum est illud quoque Catonis: Sat cito, si sat bene, quod nos quondam adolescentuli, cum à perfecto oratore in præfatiuncula diceretur, risimus.*

VI. ME-

VI.

MEDIUM TENUERE BEATI.

In medio fixiſſe gradum, pulcherrima virtus:
Ultra tendentem certa ruina manet.

NImis alta qui petunt ſubito ſæpe caſu temeritatis ſuæ pœnas luunt. Optimum in re qualibet menſura, neque quicquam tentandum ultra vires modumque: quod ita extulit Heſiodus:

Μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.

Menſuram ſerva, modus in re eſt optimus omni.

Idem fere habet Plautus in Pœnulo:

Modus omnibus in rebus, ſoror, eſt optimus.

Horatius dixit:

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines.

Huc pertinent varia Apophthegmata, quorum primum maxime celebratum, & olim pro foribus templi Delphici ab Amphyctionibus inſcriptum, γνῶθι σεαυτὸν, *Noſce te ipſum.* In quo quidem Proverbio modeſtiæ mediocritatiſque commendatio eſt, ne nobis vel majora, vel etiam indigna ſequamur. Quam ſententiam ita complexus eſt Pindarus: θνητὰ θνητοῖς πρέπει: *Mortalia mortales decent.* Alterum eſt illud Por-

phyrion: *Intra tuam pelliculam te contine;* quo vetamur obliti ſortis noſtræ, majora conari, quam pro noſtra facultate. Sumptum id, meo judicio, ab aſino illo Cumano, quem Apologi fabulantur, adaptaſſe ſibi leonis exuvium, atque ita ſeſe ad tempus pro leone geſſiſſe; donec agnitus, & magno omnium riſu aliena pelle exutus, fuſtibus ad necem cæderetur. Tertium eſt, μηδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis:* quod Diogenes Laërtius Pythagoræ adſcripſit: Ariſtoteles Bianti: alii Thaleti, alii rurſum Soloni.

Rectius ego puto, quod ſint mediocria cuncta.

Quartum eſt: *Dimidium plus toto.* Hoc ænigmate proverbiali iterum commendatur aurea mediocritas. Plato: *Nonne quod ignoraverint Heſiodum rectiſſime dicentem, dimidium ſæpe numero plus eſſe quam totum, videlicet cum totum accipere noxium fuerit, dimidium autem moderatum.* Ad eundem modum enarrant Heſiodi interpretes: in toto ſignificatam eſſe τὴν πλεονεξίαν, in dimidio τὴν ἰσότητα. Siquidem qui dimidio contentus eſt, is medio conſiſtit: contra quiſquis ad totum uſque progreditur, is mediocritatem prætergreſſus, ad extremum perveniat oportet. Cætera ſuperſedeo.

Lib. III. de leg.

VII. PRE-

VII.

PREMITUR PONDERE QUISQUE SUO.

Nil non mola aliqua fecit Natura gravatum:
Mortales premimur pondere quisque suo.

EJusdem fere argumenti est quod vulgo dicitur:

- - - *Nihil est ab omni parte beatum.*

Nam quanquam aliena nobis, nostra sæpe plus aliis placent; tamen nulla est fortuna, quæ non admixtum habet aliquid infortunii, nulla felicitas, quæ non quodammodo est infelix, nullus in terris status, qui non aliqua ex parte calamitosus. *Bonum invenire Demea nullum potes, admixta cui non aliqua portio mali*, ut ait ille: aut si mavis Græce:

Οὐκ ἔςιν ὅςις πάντ' ἀνὴρ ἐνδαιμονεῖ;
Εἶναι δ' ὑπόλαβε καὶ σε τῶν πολλῶν ἕνα.
Beatus omni ex parte nullus uspiam,
Unum esse de multis putato te quoque.

Regna, imperia, honores, nobilitas, divitiæ, opes, & quæ sunt alia iis similia, nemo unquam mortalium sine dolore possedit. Vita scilicet, quam vivimus, laboriosa, plena miseriis, obsessa calamitatibus, in qua finis alterius mali gradus est futuri. *Prospera hujus mundi*, inquit Augustinus, *asperitatem habent veram, jucunditatem falsam,* Epist. XXXVI.

 cer-

certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miſeriæ, ſpem beatitudinis inanem. Recte itaque Cicero: *Homines nos eſſe meminerimus, ea lege natos, ut omnibus telis fortunæ propoſita ſit vita noſtra: neque eſſe recuſandum, quo minus ea, qua nati ſimus conditione, vivamus: neve tam graviter eos caſus feramus, quos nullo conſilio vitare poſſumus: eventiſque aliorum memoria repetendis, nihil accidiſſe nobis novi cogitemus.*

Ep. Fam. V. 4

Simile eſt quod habet Terentius in Phormione:

Quod ſors feret, feremus æquo animo
- - - Iſtuc viri eſt officium.

VIII. SUUM

VIII.

SUUM CUIQUE TRIBUE.

Æquum, cerne, levi momento distat iniquo:
Ad leges æqui dirigat omne manus.

REcte monet Syrach: *Pro justitia agonizare pro anima tua usque ad mortem, certa pro justitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Etenim qui operatur justitiam, ipse exaltabitur. *Justitia justi*, inquit Propheta, *super eum erit, & impietas impii super eum erit.* Est autem justitia, quæ nihil alienum vindicat, quæ suum cuique tribuit, quæ negligit propriam utilitatem, ut servet communem æquitatem. Hæc omnium domina atque regina virtutum. Nam sine prudentia plurimum valebit justitia, sine justitia autem nihil valebit prudentia. *Justitiæ*, inquit Cicero, *ex qua una virtute viri boni nominantur, maximus inest splendor; neque tantum homini solitario, atque in agro vitam degenti necessaria est; sed eis etiam qui vendunt, emunt, conducunt, locant, contrahendisque negotiis implicantur, ad rem gerendam: tantaque ejus vis est, ut nec illi, qui scelere & maleficio pascuntur, possint sine aliqua justitiæ particula vivere.* Ex Indis, qui Pedalii vocabantur, nil fere aliud in sacrificiis à Diis immortalibus petebant, quam justitiam, ra-

Cap. IV.

Ezechiel. XVIII.

I. De leg.

Ex Stobæo Cœlius lib. XXI.

ti,

ti, ſe omnium facile virtutum compotes futuros, ſi vel hanc unam eſſent conſecuti. Sed quoniam Juſtitia eſt unicuique ſuum tribuere, tribuendum igitur, ut habet Anſelmus, *majori reverentiam, pari concordiam, minori diſciplinam, Deo obedientiam, ſibi ſanctimoniam, inimico patientiam, egeno operoſam miſericordiam.* Optime Græcus:

In lib. Cur Deus homo.

Δίκαιος ἴσθ᾽, ἵνα καὶ δικαίων δὴ τύχῃς.

Sis æquus, æqua conſequaris ut itidem.

IX. ME-

IX.

METUE SUBLIMIA.

Stas in præcipiti, qui ſceptro inniteris; illinc
Ni circumgeſtes lumina mille rues.

JAm dudum experientia comprobatum, quam verum ſit illud quod habet Seneca in Hippolyto:

Fraus ſublimi regnat in aula.

Sæpe enim videmus, nonnullos Principum favore & gratia eo uſque provectos, ut ſibi omnia tuta, nec quicquam in terris timendum arbitrentur: cum interea in ſummo dignitatis faſtigio fulgentes, arrogantes ac cœci, nec ſibi ſatis caventes, repente ad infima detruſi, ſuo ipſi exemplo diſcunt, nihil tam excelſum, nihil tam fortunatum, quod non merito ſit ſuſpectandum. Etenim ut Coloſſi, ſeu ſtatuæ male libratæ ſæpius ſubvertuntur, ita & nimius honos evertit multos: & ut in rerum natura, quæ ſpectatiſſime florent, celerrime marceſcunt, ut roſæ, lilia, violæ, cum alia durent, ita in hominum vita, quæ florentiſſima ſunt, citiſſime vertuntur in diverſum.

Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.

Exemplum illuſtre præbuit Beliſarius, quondam imperii

gloria, principum amor, civium decus; ſubito tamen ac temporis momento ex deliciis ad egeſtatem, ex triumphis ad funera, ex victoriis ad clades, ex honoribus an infamiam traductus.

Optime igitur Artaxerxis gener, cum irato rege rejectus & condemnatus eſſet: *Quemadmodum*, inquit, *ſupputatorum digiti nunc infinitum numerum, nunc unum tantum poſſunt ponere; ſic Regum amici nunc quidvis pollent, nunc nihil.*

X. PLA-

X.

PLANIORA SUNT COMMODIORA.

Ne nimium adſcendas; non ſunt ſublimia tuta:
Quæ minus eſt præceps aptior illa via.

IN re qualibet ſpectandum ſemper quid vires noſtræ poſſunt. Stultum eſt tentare, quod efficere nequeas. *Omnis actio*, inquit Cicero, *vacare debet temeritate & negligentia:* temeritate, ne quicquam tibi aſſumas, quod facultatem & conditionem tuam excedit: negligentia, ne ab opere & labore deſiſtas, ſed aſſidue progrediendo, & commodiorem viam ſequendo, ad metam tendas. Montem licet altiſſimum conſcendes, ſi prudenter agendo, eam inſiſtis viam, quæ minus præceps, minus quoque moleſta & periculoſa ſit: cum contra ardua, ignota atque aſpera petendo, non tantum nihil proficis, ſed & ſæpe magnis paſſibus in præcipitium ruis. Recte igitur, quiſquis eſt, dixit: *Quanto majus ſit, quod obverſatur periculum, tanto major debet eſſe cautela.* Notum illud quoque Comici.

Ἀγαθὸν μέγιϛον ἡ φρόνησις ἔϛ' ἀεί.
Prudentia bonum ſemper eſt quam maximum.

Auguſtinus ait: *Ubicunque fuerit prudentia, fruſtrantur univerſa contraria: ubi autem prudentia negligitur, omnia contraria dominantur.*

XI. LA-

X I.

LABORE ET COELI FAVORE.

Et Phœbo & manibus custricibus exit inaltum
Surculus; alterutro deficiente perit.

VEriſſime Græcus:

Τῆς ἐπιμελείας δοῦλα πάντα γίγνεται.
Diligentiæ cuncta parere ſolent.

Hinc illud Maronis:

Labor improbus omnia vincit.

Nihil enim tam arduum, nihil tam excelſum, quod non labore & induſtria paretur; juxta vulgatum illud:

Laboribus divi omnia vendunt.

Cum contra:

- - - - Nil ſine magno
Vita labore dedit mortalibus. *Horat. 1. Serm. 9.*

Nec tamen quicquam efficies niſi favore divino, & fruſtra laborabis, niſi Deus opus benedicat. Quid enim ſi quis indefeſſus agrum colendo, ſibi fructus promittat haud pœnitendos, quid ſi ſurculum plantando eumque aſſidue rigando, arborem

expectet procerum, nisi numinis supremi clementia, cœlestis inquam gratia, ad hoc ipsum quod agit concurrat. Hinc illæ Platonicæ locutiones: *Si Deus concesserit: Deo favente; Deo volente.* Huc sane respexit Paulus, cum ait: *Non ille qui plantat est aliquid, neque qui rigat est aliquid; sed qui incrementum dat Deus.* Concluendum ergo nihil a Deo concedi absque labore: & contra nihil labore effici absque divino favore.

1 Cor. 11.

XII. FO-

XII.

FOVENTE COELO PROVENIUNT OMNIA.

Ridet ager, plenisque seges turgescit aristis,
Descendit cœli dum favor irriguus.

QUicquid in terris utile ac beatum a Dei pendet clementia.

- - - - - - Favor omnis ab alto
Defluit in terras.

Consentit Jacobus, cum ait: *Omnis donatio bona & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Cap. 1. vers. 17.

Quo nihil esse potest nec fingi majus, ab omni
Corporea stans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
Principium sine principio, fons unde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector ac auctor,
Omnia comprendens; at non comprensus ab ullo.
Nusquam habitans & ubique habitans, immobilis & dans
Assidue motum cunctis; a quo omnia, & in quem
Omnia, perquem etiam sunt omnia, semper eadem

Con-

Conditione manens, nullo mutabilis ævo:
Quo ſine nil pareret tellus, nil gigneret æquor.

Omnia igitur quibus fruimur bona tanquam Dei beneficia conſideranda ſunt. Hinc tritum illud: *A Jove principium.* Nam ut ait Poëta:

- - - - - Nihil eſt mortalibus unquam
Utilius quam cœleſtem ſanctèque pieque
Orando ſibi quærere opem & agnoſcere Divos.

XIII. FER-

XIII.

FERTILIOR IMBRE RIGATUS AGER.

Irrorat terras pluvio dum Jupiter imbre,
Nil non in terris fertilitate viget.

DOcemur isthoc emblemate, hominem, quanquam per se ineptus sit ad bonum, tamen, cum irrigetur rore cœlesti, uberrimos edere fructus. Hinc illud Apostoli: *Omnia possum per eum qui me gratia confortat:* Per gratiam autem intelligimus primo Dei favorem ac benevolentiam, ex qua benefacit. Non quod affectus aliquis in Deo locum habeat, vel affectus analogum, sed ex effectis Deo improprie tribuatur: quo sensu gratia & debitum opponuntur. Deinde significat gratiæ effectum in nobis, donum Euangelicum, præsertim salutare. Denique ejus abundantiam intensivam & extensivam. Omnia conjuncta habet Lucas: *Per viscera misericordiæ Dei nostri, quibus nos* Cap. 1.
visitavit oriens ex alto. Vox autem sumpta latissime, ut vers. 78.
omnia comprehendat, quæ diximus, & Dei amorem & dona Euangelica, pro ratione dispensationis divinæ sub N. nunc Testamento, omne illud complectitur, quod hominem aptum ac idoneum reddit iis producendis fructibus, quibus Deo gratus & acceptus, tandem aliquando consequatur id

ipſum, quod Dei bonitas ac clementia imprimis intendit. Neque enim nos ipſi quicquam valemus, ſed omne quod in nobis eſt bonum à Deo proficiſcitur: Deo inquam, cui proprium èſt miſereri, & qui ex ſe ipſo miſerandi ſumit materiam.

XIV. ABUN-

XIV.

ABUNDANTIA GRATIAM POSTULAT.

Si tibi ſit cœlo data dives copia rerum,
Auctori veniat gratia digna Deo.

OPtima beneficiorum cuſtos eſt ipſa memoria beneficiorum, & perpetua confeſſio gratiarum. *Hunc maxime cultum*, inquit Galenus, *à nobis Deus exigit, non ut hecatombas taurorum illi ſacrificemus, ſed ut omnibus notum faciamus, quanta ſit ejus potentia, ſapientia & bonitas.* Danti enim nihil gratius ab accipiente rependi poteſt, quam ſi gratum habuerit, quod gratis accepit: nam ſpiritui gratiæ contumeliam facit, qui beneficium dantis grata mente non ſuſcipit. Hinc Epictetus: *Si quid mente valemus, quid nobis agendum, niſi ut Deum aſſidue celebremus, gratiarum actiones canamus, dum terram fodimus aut vertimus; ſeu laboramus, ſeu requieſcimus! Quas autem? Magnus Deus, qui hæc inſtrumenta dedit: Magnus, qui manus ipſas largitus eſt nobis: Magnus vero, qui tanta inſuper nobis beneficia contulit.* Pertinet huc illud Plauti: *Chryſoſt. in Matth.* *Pœnulo Act. V. 4.*

Diis eſt æquum gratias nos agere ſempiternas,
Cum noſtram pietatem approbant decorantque Dî immortales.

Pulcra eſt illa Ambroſii ſententia de fratre Satyro: *Nullum re-* *In Orat. fun.*

referenda gratia majus est officium. Quod si homini non referre, simile homicidii judicatum est: quantum crimen non referre Deo!

Exemplum præbent vel ipsæ aviculæ, quæ in Dei celebratione sunt assiduæ. Epictetus: *Si luscinia essem, facerem quod lucinia: cum autem homo rationalis sim, quid faciam? Laudabo Deum, nec cessabo unquam.*

Laudantur igitur Agesilaus, qui, quoties fortuna utebatur prospera, non homines præ se contemnebat, sed & Diis gratias habebat, teste Xenophonte: Socrates, qui pro frugibus Deo sacrificandum censuit: Populus Romanus, qui supplicationes Diis decrevit, quoties vel insigni aliqua calamitate liberatus, vel victoria insigni potitus esset.

XV. OMNIS

XV.

OMNIS FORMA CADUCA.

Ad radios primi floret rosa splendida solis:
Ad moriens flectit sole cadente caput.

IN rerum natura quæ florentissima sunt, citissime vertuntur in diversum.

Forma bonum fragile est: quantumque accedit ad annos, Ovid. de art. II.
Fit minor: & spatio carpitur ipsa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent:
Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi jam venient cani, formose, capilli:
Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.

In eundum fere sensum cecinit Seneca in Hercule Oeteo.

Ut alta sylvas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus investit tepor:
At cum solutos extulit Boreas Notos,
Et sæva totas bruma decussit comas.
Deforme foliis aspicis truncis nemus:
Sic nostra longum forma percurrens iter,
Deperdit aliquid semper, & fulget minus:
Malisque minus est quicquid in nobis fuit
Olim petitum, cecidit.

Eclog. IV. Simile quid habet Nemeſianus:

Non hoc ſemper eris, perdunt & gramina flores,
Perdit ſpina roſas, nec ſemper lilia candent.
Nec longum tenet uva comas, nec populus umbras;
Donum forma brevis eſt, nec ſibi commodat omnis.

Bion olim dicebat, formam eſſe bonum alienum: ſentiens extra hominem eſſe, quod ſibi nec dare poteſt, nec tueri datum.

XVI. COE-

XVI.

COELI VIS SUFFICIT UNA.

Sponte sua umbroso stat vitis palmite: dextræ
Non cultricis eget, quod fovet aura Dei.

SOlus Deus vere fortis ac potens, qui ut nutu suo nos quondam creavit, ita quoque mortuos regeneravit. *Volens*, inquit Apostolus, *nos progenuit sermone veritatis, ut essemus primitiæ quædam eorum quæ creavit.* Jacob. 1, 18. Hunc sane successum habuere molimina ejus, qui homicida est ab initio, ut quotquot existunt homines, antequam regenerentur, natura sua mortui sint in lapsibus & peccatis. Per regenerationem autem nova illis vita inditur: resultans ex gratiosa unione cum Deo ejusque spiritu. Cujus tanta quidem vis est, ut subito hominem mutando, ex feroci mansuetum, ex superbo humilem, ex immorigero obedientem reddat. Illustre ejus quod diximus exemplum habemus in Apostolo gentium Paulo, qui dum minas ac cædem spiraret adversus Christicolas, repente luce de cœlo circumfusus, ac dilapsus in terram, ejus, quem igne & ferro persequebatur, servitio se mancipavit. Opus sane longe præstantissimum, & tantum quidem, ut prima fronte vel ipso Hæbræorum magistro Nicodemo videretur fieri non posse. Cyprianus de Ep. II. seipso: *Ergo cum in tenebris atque nocte cæca jacerem,*

cum-

cumque in salo jactantis saeculi nutabundus ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitae meae nescius, veritatis ac lucis alienus; difficile prorsus pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi divina indulgentia pollicebatur, ut quis denuo renasci posset, utque in novam vitam animatus, quod prius fuerat exueret. Qui possibilis, ajebam, est tanta conversio, ut repente ac perniciter exuatur, quod vel genuinum situ materiae naturalis obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis induruit.

XVII. TRAN-

XVII.

TRANSIT MOMENTO GLORIA MUNDI.

Decerpti floris subito succusque colorque
Et modo quæ fuerat, gratia tota fugit.

MUndi gloria & quicquid in eo donum breve, & res fugax est. *Mundus*, inquit Joannes, *transit & concupiscentia ejus.* Ludos facit fortuna & subito nobis mortalibus honores, divitias, gratiam, atque formam eripit: quorum alia inter manus diripientium scissa sunt: alia infida societate divisa: alia magno detrimento eorum, in quos devenerant, deprehensa. Hinc illud Augustini: *O amatores mundi, cujus rei gratia militatis: major enim non poterit esse spes vestra, quam ut amici mundi sitis. Et quid quæso ibi nisi fragile, plenum periculis, quibus & pervenitur ad majus periculum? Pereant hæc omnia, & dimittamus hæc vana & inania; conferamus nos ad solam inquisitionem eorum, quæ finem non habent: vita hæc misera est, mors subito obrepit, & post hæc negligentiæ pœna supplicio luenda est.* Etenim nihil in hoc mundo stabile, nihil firmum, sed omnia quasi unius noctis fungi, uti subito fiunt, ita quoque subito pereunt. Nihil in eo quod vel fructum adferat laboranti, vel fulcimentum innitenti. Gloria ejus quam fallax, quam brevis, quam sæpe

Ep. I. cap. II. vers. 17.

In Lib. Confess.

etiam turpis! ita quidem, ut non injuria Tragicus exclamet: *Gloria mundi nihil aliud eſt, quam aurium inflatio magna.* Quid enim fortis gloriatur, quem corporis ægritudo efficit infirmum? Quid dives gloriatur, cujus ſpem fur aut Tyrannus arripit? Quid nobilitas gloriatur affectata, nonnunquam indignis & miſerabilioribus ſerviens. Hæc omnia ſiquis ſecum conſideret, non erraſſe fatebitur, qui rerum terreſtrium fragilitatem ut oſtenderent, mundum & quicquid in eo compararunt bullæ, fumo, vento, gramini, floſculis decerptis, tanquam ſubito pereuntibus? Breviter autem, ſed copioſe dixit Salomon: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*

XVIII. OM-

XVIII.

OMNE NIMIUM VERTITUR IN VITIUM.

Cui tempeſtivus ſit Phœbus proſpera creſcit
Arbor; at immodicis æſtibus uſta perit.

RES natura ſua optimas, niſi modus adſit, malas fieri, non ſolum ratio, ſed & uſus docet: *Pernicioſiſſimum in omni quidem vita*, ait Plinius, *quod nimium.* Lib. II. Nam ut modicus calor arbores ſovet, nimius autem fervor eaſdem enecat, ita quoque modicus rerum uſus animos conſervat, nimius corrumpit. Hinc illud Ciceronis primo de Officiis: *Mediocritas ad omnem uſum, cultumque vitæ referenda eſt: In omnibus rebus mediocritas eſt optima.* Et in oratione ad Brutum: *Nihil reperiri poteſt tam eximium, aut tam expetendum, quam mediocritas.* Phocylides quoque dixit:

Πάντων μέτρον ἄριςον.
Modus in re qualibet optimus.

Et Alpheus in Epigrammate:

Τὸ μηδὲν γὰρ ἄγαν μὲ τέρει.
Hoc, nequid nimium, nimis mihi placet.

Etenim nihil eſt rerum omnium, in quo non peccari queat nimietate, præter amorem Dei, quod aliis verbis fatetur &

Ariſtoteles; pro Deo ſupponens ſapientiam. Huc pertinet quoque quod dixit Horatius:

Virtus eſt medium vitiorum utrinque redactum.

His igitur in rebus, quæ tractantur in vita, modum quendam & ordinem adhibentes, honeſtatem & decus conſervabimus.

XIX. NU-

XIX.

NUCLEUM ESSE QUI VULT, NUCEM FRANGAT.

Nil pulcri patet ignavis. Labor omnia præstat:
Non apis absque ullo mella labore legit.

QUi commodum appetit, ne fugiat laborem. Qui quærit voluptatem, prius experiatur sudorem, sine quo non paratur vera voluptas. *Generosos animos*, inquit Seneca, *labor nutrit; laborem si recuses, parum esse potes.* Non est viri timere sudorem. Ipsi apes non sine labore mella legunt; ita tu quoque non sine labore quicquam capies jucundi. Ep. XIII.

Non quisquam fruitur veris odoribus, Claudian. in nupt. Honor.
Si fronti caveat, si timeat rubos
Armat spina rosas.

Ut enim, quæ præclara sunt, vix multo cultu proveniunt: contra cæpe, allium, & quædam hujusmodi vilia etiam reposita aut suspensa proferunt sese: ita quæ sunt egregia, non nisi multo contingunt labore: quæ mala, passim obvia sunt.

Non etenim fieri egregium ac memorabile quicquam
Absque labore potest.

Hinc illud vulgatum:

Qui è nuce nucleum esse vult, nucem frangat.

Quod quidem dictum e Plauto desumtum divus Hieronymus alicubi usurpavit de investigatione sensus literarum mystici: *Qui quærit*, inquit, *animi pabulum in arcanis literis, scrutetur sub allegoriæ involucro conditum mysterium.* Nux enim foris tum dura est, tum amara: intus tamen condit cibum suavissimum. Huc referendum illud Homericum figmentum de Moly herba, quam ait radicem quidem habere nigram, sed florem lacteum. Hanc ita describit Odyss. lib. X.

ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοὶ χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
Ἀνδράσι γε θνητοῖσι θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Id est:

Atra quidem radix suberat, sed lacteolus flos:
Moly vocant superi: mortalibus ardua res est
Evulsisse viris; cœlestes omnia possunt.

Accommodari autem hæc possunt ad omnem disciplinam, cujus initium acerbum, progressus facilis, finis jucundus.

XX. NON

XX.

NON MORTEM FORMIDAT AMOR.

Ne Borean, hyememque & ſævas ſentiat undas,
Qui calet in cupido pectore præſtat amor.

NIhil eſt amantibus arduum, nullus labor difficilis; amoris igne omnia vincuntur. Hinc illud Virgilii:

Omnia vincit amor. - - -

Quæ quidem ſententia uſque adeo probata, atque omnium conſenſu recepta eſt, ut nullus ſit tam literarum ignarus, qui eam non memoria teneat, atque ſæpiſſime prædicet. Etenim amor neque laborem ſentit, neque amaritudinem, ſed omnia ſibi dulcia, nomen difficultatis erubeſcens. *Nullo modo*, inquit Auguſtinus, *oneroſi ſunt labores amantium, ſed & ipſi delectant. Nam in eo quod amatur; aut non laboratur, aut labor amatur.* Quod enim deſiderat amor, ſemper ſe inventurum putat. Ignorat ſiquidem judicium & ratione multoties caret: neſcit modum, nec aliud cogitare poteſt, quam quod diligit. Non accipit de impoſſibilitate ſolatium, nec ex difficultate remedium: nec conſilio temperatur, nec tempore frenatur, nec ratione ſubjicitur. Seneca Tragicus:

Non regi curat, patiturve frenos:
Haud timet mortem, cupit ire in ipſos
Obvius enſes.

Pro-

Propertius:

Verus amor nullum novit habere modum.

Recte autem Pausanias amorem divisit in *vulgarem* & *cœlestem.* Cœlesti vero amore intelligimus affectum spiritualem, quo animus fertur in Deum, tanquam in summum bonum, sibique ante omnia diligendum, non tantum ad regulam aliquam aut mensuram, ut res alias, sed sine modo. De hoc

In Cant. Serm. VII. Bernardus: *Excellit in naturæ donis affectio hæc amoris*

Serm. LXXXIII. *præsertim cum ad suum recurrit principium.* Et alibi: *Magna res est amor, si suæ reddatur origini, si refusus suo fonti, semper ex eo sumat, unde jugiter fluat.* Principium autem amoris est ipse Deus:

1 Joan. IV. 9. *Non enim dileximus Deum, sed ille dilexit nos, & misit filium suum expiationem pro peccatis nostris.*

XXI. NON

XXI.

NON OMNIBUS ÆQUA SORS VENIT.

Non eadem fati vis summis instat & imis:
Sæpe quod excelsum est, missa sagitta ferit.

FElices qui videntur sæpius infelicissimi. Excelsa enim uti conspicua, ita ad omnes quoque fortunæ casus patent. Hinc Horatius ad Licinium, ut alta nimis periculosa esse doceat: *Lib. II. Od. 10.*

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus; & celsæ graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.

Stulti profecti qui securi se putant in dignitatis fastigio. Nam ut habet Cicero: *Superioribus invidetur sæpe vehementer, & eo magis quidem si intolerantius se jactant, & æquabilitatem communis juris præstantia dignitatis, aut fortunæ suæ transeunt.* Hinc quidam interrogatus, quomodo invidos non haberet? respondit: *Si nihil,* inquit, *ex magnis rebus habueris: aut nihil feliciter gesseris; nam sola miseria caret invidia.* Huc respexit Seneca, cum dixit: *Invidiam effugies, si te non ingesseris* *II. De Orat.* *Val. Max. l. IV.* *Ep. XVII.*

ris oculis: si bona tua non jactaveris, si sciveris in sinu gaudere. Ovidius quoque:

De rem amoris.

Summa petit livor, perflant altissima venti.

XXII. QUAN-

XXII.

QUANTUM QUISQUE TIMET, TANTUM FUGIT.

Pernices addit pedibus timor anxius alas,
Et facit ut curſus ſit levis uſque labor.

TUtiſſima res eſt nihil timere præter Deum. Timidum autem non facit animum niſi reprehenſibilis vitæ conſcientia.

Nam ut recte Juvenalis: *Satyr. XIII.*

- - - conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum.

Et Naſo: *Lib. V. Faſt.*

Conſcia mens ut cuique ſua eſt, ita concipit intra
Pectora pro facto ſpemque metumque ſuo.

Hinc Cicero: *Magna vis eſt conſcientiæ in utramque partem; ut neque timeant, qui nihil commiſerint; & pœnam ſemper ante oculos verſari putent, qui peccaverint.* Licet enim audaciſſimus ſit quiſquam, vel timidiſſimum facit ipſa conſcientia. Bias igitur interrogatus, quæ res in vita metu careret? non abſurde reſpondit: *Bona* *Pro Milone.*

conſcientia. Quamobrem, ſi nolis timere, ſi nolis eſſe triſtis, bene vive. Secura mens triſtitiam leviter ſuſtinet. Bona vita gaudium ſemper habet: conſcientia autem rei ſemper in pœna eſt. Nunquam ſecurus eſt animus reus: mens enim mala conſcientiæ propriis agitur ſtimulis. Cicero pro Cluentio: *Si optimorum conſiliorum atque factorum teſtis in omni vita conſcientia nobis fuerit; ſine ullo metu ſumma cum honeſtate vivemus.*

XXIII.

JUSTITIA CERTISSIMUM HUMANARUM RERUM PRÆSIDIUM.

Præsidium, columen, certissima ancora rerum,
Fas est, nec mundum jura perire sinunt.

SOlon percontatus, quid maxime ad salutem Reipublicæ prodesset? respondit: *Si boni præmiis invitantur: mali autem pœnis coërcentur.* Simile quid habet Cicero: *Nec domus nec Respublica stare potest, si in ea nec recte factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis.* Etenim peccandi impunitas maxima est illecebra: & quos ipsa natura retinere in officio non potest, ii magnitudine pœnæ maleficio submoveri debent. III. De nat. Deor.

Notum illud Horatii: Lib. I. Sat. 3.

- - - adsit
Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas.

Optime sane Cyprianus: *Justitia in Republica est pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimen-* In XII. abus.

mentum gentis, cura languorum, gaudium hominum, temperies aëris, ſerenitas maris, terræ fœcunditas, ſolatium pauperum, hæreditas filiorum, ſpes futuræ beatitudinis.

XXIV. RE-

XXIV.

RELIGIO PUBLICÆ SALUTIS PRÆSIDIUM.

Gens felix, justos cœlo quæ solvit honores,
Nititur hoc fulcro publica tuta salus.

QUæritur inter politicos, an aliqua debeat in Republica esse Religio? seu an Religio & cultus Dei tantæ sit necessitatis, ut absque ea societas politica consistere nequeat? Communis omnium populorum consensus in affirmationem conspiravit, ita quidem ut nulla tam barbara natio reperiatur, quæ non Deum aliquem ac Religionem agnoscat. Sed reperti tamen fuerunt Athei, qui omnem hanc de Religione materiam tantum pro commento humano habuerunt in eum finem a prudentioribus excogitato, ut rudem multitudinem metu numinis & pœnarum infernalium in officio continerent. Quam imprimis sententiam propugnat Lucretius, & hodie omnes illi sectantur, quos Machiavellistas vocant.

Hæc periculosa opinio imprimis ex animo hominum extirpanda: ea enim semel admissa perit omnis societas humana, ac horrendis sceleribus janua aperitur. Quapropter etiam Ethnici Atheos ad nullum Reipublicæ munus admittebant.

Necessitas autem Religionis ita demonstratur: Ubi nulla Religio, ibi nulla fides: ubi nulla fides, ibi nulla fœdera & pacta: ubi nulla fœdera & pacta, ibi nulla Respublica. Probatur,

batur, quia omnia fœdera & pacta confirmantur juramento. Juramentum autem eſt religioſa invocatio Dei, tanquam vindicis perjurii. Si ergo nulla eſſet Religio, nullum etiam eſſet perjurium, ideoque liceret impune fallere. Secunda ratio hæc eſt. Quia ſæpe in Republica tales accidunt caſus, qui non niſi Religione expediri poſſunt. Exempli gratia: Cum contra hoſtem longe potentiorem eſt pugnandum, ſic ut nulla ſpes in humanis viribus ſuperſit, tum a ſola Religione petendum eſt auxilium, ac militi perſuadendum, non in multitudine exercitus, ſed de cœlo victoriam eſſe. Concludimus ergo Religionem in Republica abſolute eſſe neceſſariam, ac publicæ ſalutis maximum præſidium.

XXV.

ÆQUALE JUS, ÆQUALE POTESTAS.

Æquo jure valet quævis æquata potestas:
Hocque minus juris, quo minor ensis erit.

MEminit Plutarchus, ut quondam legi, senem Antiochum irrisisse hominem, qui sibi urbes alienas oppugnanti commentarium de justitia adferebat. Opinabatur enim, juris sive justi nihil præter inane nomen existere, & id esse æquius quod validius; sive ut Tacitus eandem sententiam expressit; *Id esse jus, quod ei qui plus potest, utile est.* Idem sensit Carneades, & probare conatur eo argumento, quod omnes homines natura duce ferantur ad suas utilitates, atque proinde sibi pro moribus varia sanxisse jura, quæ sibi utilia arbitrarentur, sæpe etiam & mutasse: unde sequeretur nullum dari jus naturale, quod & statuit Poëta:

Nec natura potest justo secernere iniquum.

Quanquam vero hoc minime concedendum, siquidem homini propria est appetitus societatis, id est communitatis non qualiscunque sed tranquillæ, atque proinde quædam propensio ad ea sine quibus illa societas minime conservari potest; tamen quoniam nonnulli usque adeo indomitis cupiditatibus agitantur, ut interim quid ad communem societatem conducat, minime attendant, alii alios opprimentes, ac denudan-

tes, cum potentiores quævis impune agunt, fit ſæpe, ut aliquis ſemetipſum ac ſua conſervare non poſſit, niſi viribus contra invaſorem ſatis ſit inſtructus, atque propterea, tametſi optimo jure nitatur, jus illud ſuum omni careat effectu, ſi viribus deſtitutum ſit. Ubi autem vires æquales ſint, quoniam potens æque potentem tuto aggredi non poteſt, ibi aut nulla injuria, aut ſi ſubinde oriatur, facile repellitur. Veriſſime igitur dixeris, concordiam optime ali, atque quod juſtum eſt exerceri, ſi partes inter ſe ſint æquales. Quanto enim quis potentior, tanto ſæpe & promptior ad lædendum, quod ſi fiat,

Ovid. V. Triſ. 8. *- - - - - Cedit viribus æquum,*
Victaque pugnaci jura ſub enſe jacent.

XXVI. NON

XXVI.

NON SOLA FIT CASSIDE MILES.

Imponas capiti leporino casside torvam,
Frustra eris, indigni militis ora vides.

FRonti nulla fides: nam plerique non tam esse boni ac fortes quam videri volunt. Hinc illud Christi: *Nolite judicare secundum faciem, sed justo judicio judicate.* Joan. VII. 24. Non enim bonus atque fortis, qui externa specie bonitatem & fortitudinem præ se ferat, sed qui reipsa bonus ac fortis est. Bonus autem dicitur, qui æquitatem & justitiam amat; fortis, cui animus crescit in ipsa rerum difficultate: quique ad mortem ita paratus est; ut meminerit maximos luctus morte finiri: parvos multa habere intervalla requietis, mediocrium nos esse Dominos, ut si tolerabiles sint, feramus: sin minus, æquo animo è vita, tanquam è theatro, exeamus.

- - - - Fortissimus ille est, Lucan. VII. civil.
Qui promptus metuenda pati: si cominus instent,
Et differre potest. - - -

Videre licet homines nescio quid magni voce, vultu, habitu promittentes, ubi vero ad rem veneris nullius pretii. In periculis timidi, sic ubi metus abest inflati, pelle leones, & corde lepores. Ejusdem generis sunt hypocritæ, qui

In Ps. XXIII.

dum virtutem ſimulant, virtutem non exhibent; *Quoniam*, inquit Auguſtinus, *totum fructum in laude hominum ponunt.* De his Bernardus : *Hypocritæ volunt eſſe humiles ſine deſpectu, pauperes ſine defectu, bene veſtiti ſine ſolicitudine : delicatæ pacis poſſeſſores ſine labore, aliis adulantes, aliis detrahentes : mordaces ut canes, doloſi ut vulpes : ſuperbi ut leones; intrinſecus autem lupi rapaces : mellis dulcedinem, id eſt, inanis gloriæ & latentis laſciviæ, ut urſi quærentes. Volunt eſſe ſine authoritate judices, ſine viſu teſtes : poſtremo falſi accuſatores, & omni veritate carentes.* Sed notandum quod olim dixit Dominus ad Samuelem : *Homo ſpectat quod eſt ob oculos; Deus autem ſpectat quod eſt in animo.*

XXVII. PE-

XXVII.

PECUNIA SANGUIS ET ANIMA MORTALIUM.

Quicquid habet mundus, regina pecunia vincit.
Fulmineoque ictu fortius una ferit.

REx Israël Ecclesiastes, cujus tanta authoritas, ut se facile contra omnes possit defendere, tribus verbis maximam veritatem complexus, *Pecuniæ*, inquit, *obediunt omnia.* Ecclesf. x. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare potest, reginam facimus omnes. Huic servimus omnes; huic palmam tribuimus omnes; huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in ratione mortalium sola utramque paginam facit. Nec mirum. Nam quicquid eximium, quicquid splendidum, quicquid venustum, quicquid denique gloriosum hominibus contingit, id a solius pecuniæ beneficio proficiscitur. Unde & Ovidius:

Carmina laudantur, sed munera magna petuntur:
Dum modo sit dives barbarus ille placet.
Aurea sunt vere nunc sæcula: plurimus auro
Venit honos, auro conciliatur amor.

Auro servitia, auro fasces, auro miles in foro, exercitus in agro, auro denique omnia comparantur.

Virtus, forma, decus, divina humanaque pulcris
Divitiis parent; quas qui construxerit, ille

Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam & Rex,
Et quicquid volet. - - -

Hinc illud Hesiodi:

χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.
Pecunia anima atque vis est mortalium.

Qua ratione permotus Bellerophon apud Euripidem dicit:

Sine me vocari pessimum, ut dives vocer.
Nemo an bonus; an dives omnes quærimus.
Non quare, & unde: quid habeas tantum rogant.
Ubique tanti quisque, quantum habuit, fuit
Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.
Aut dives opto vivere, aut pauper mori.
Bene moritur, quisquis moritur dum lucrum facit.
Pecuniæ ingens generis humani bonum:
Cui non voluptas matris, aut blandæ potest
Par esse prolis, non sacer meritis parens.
Tam dulce, si quid venerit; in vultu micat.
Merito illa mores cœlitum atque hominum movet.

Pro domo sua. Recte tamen Cicero: *Caduca semper & mobilia hæc esse duxi, non virtutis atque ingenii, sed fortunæ ac temporum munera: quorum ego non tam facultatem unquam & copiam expetendam putavi, quam in utendo rationem, & in carendo patientiam.*

XXVIII. NON

XXVIII.

NON MINOR EST VIRTUS QUAM QUÆRERE PARTA TUERI.

Nil juvat ingenti congeſta pecunia acervo
Ni te ſervandi provida cura tenet.

PArſimonia magnum vegtigal. Unde Mecænas ad Auguſtum ait: *Divitias magnas collegi, non tam multa accipiendo, quam non multos ſumptus faciendo.* Pertinet huc Chriſti præceptum de colligendis fragmentis: & quod ait Cicero: *Parſimonia res optima & in privatis familiis & in Republica.* Juſtinus dixit: *Genitrix virtutum eſt frugalitas.* *Lib. xx.* *Nam ut animus luxu ſolvitur*, inquit Seneca, *ita frugalitate firmatur.* Moderatus autem opum uſus cum magna ſapientiæ laude eſt conjunctus, ſecundum illud Thomæ Mori:

Utere divitiis tanquam moriturus & idem
Tanquam victurus parcito divitiis.
Parcere divitiis qui tempore novit & uti,
Ille modum ſervans inter utrumque ſapit.

Contraria vero adjuncta prodigalitatis concomitantia & conſequentia ſunt peſſima. Concomitans eſt turpitudo. Nam Cicerone teſte *turpiſſimum eſt ſinere rem familiarem dilabi.* Conſequentia ſunt: paupertas, rapinæ, furta, honoris jactura.

ſtura. Hinc Tiberius Cæſar prodigos ſenatores cum ignominia ab officiis publicis removit. Pertinet huc vetus illud:

Ædificare domos & parcere corpora multa
Ad paupertatem proximus eſt aditus.

Nec non illud Horatii:

Serviat æternum qui parvo neſciat uti.

Exemplum autem Parſimoniæ inſigne habemus in Pomponio Attico, quo, cum opulentia afflueret, nemo fuit minus emax, minus ædificator. Cato ſenior ajebat, duobus proventibus ſe rem familiarem regere & augere; parſimonia & agricultura, quarum altera fructus præbet, altera modum uſus adhibet. Cavendum vero, ne ſordida ſit parſimonia, & in avaritiam degeneret. Avaro enim quid mali optes, niſi ut diu vivat?

XXIX.

ASTU DOMATUR VIOLENTIA.

Quid ruis immensis, Leo, fretus viribus; ecce,
Frustra es: plus astus ingeniumque valent.

NArrat Munsterus in sua Cosmographia, anno supra millesimum quadringentesimo, & septuagesimo, orta dissensione inter Episcopum & cives Colonienses, duos Ecclesiæ Cathedralis Canonicos consulem quendam sibi invisum, postquam eum verbis blandis ad prandium invitassent, fraude illectum, cameræ sive cavernæ inclusisse, parato ibi, quem habebant Leone, jam satis fame macerato, ut hominem vivum laceraret: illum vero, simulac Leonem irruentem vidisset, protinus manum lacinia tectam belluæ gutturi ingessisse, atque hoc modo pene suffocatam gladio trajecisse. Lysimachus quoque, Agathoclis filius, sævissimo Leoni objectus subito manum pallio involvit, atque ea ori belluæ ingesta, simulque præhensa ejus lingua facile enecavit. Capitur etiam Leo velatis oculis, ut his versibus non nemo innuit:

Vincere si sævum cupis & vincire Leonem:
Fac oculos vincas, & Leo victus erit:
In pugnis oculi primum vincuntur & aures:
Lumina qui potuit vincere, victor abit.

Docemur igitur hoc emblemate, consilio & arte sæpe plus effici quam vi.

Hinc illud Græci:

Λιμὴν ἀτυχίας ἐστὶν ἀνθρώποις τέχνη.
Ars est hominibus portus infortunii.

Lib. II. Fastor. Ovidius dixit:

- - - Ubi vincere aperte
Non datur, insidias, armaque tecta parant
Fraude perit virtus. - - -

XXX. VIR-

XXX.

VIRTUTE SUPERATUR DOLUS.

Eludit virtus artes heroa dolosas.
Strenuaque immotum dextra revellit opus.

VIs uti facile ſuperatur arte, ita quoque virtute ſuperatur dolus. Per virtutem autem intelligo fortitudinem illam, quæ prudens, fortis ac temperans eſt. Fortitudo enim, ſi conſilio fulciatur (nam ſine conſilio integra non eſt) quidvis contra paratur, disjicit atque convellit. Agis igitur ſciſcitanti, quot eſſent Lacedæmonii? *Quot ſatis ſunt*, inquit, *ad propulſandos malos:* oſtendens referre, quam fortes viros haberet civitas, non quam multos. Magis hoc tamen procedit, ſi animi fortitudinem ſpectes. Robuſtus enim animus nihil in hac vita pertimeſcit, neque inſidias Diaboli, neque illecebras mundi. Quicquid obſtat, nihil; momento rumpitur:

Invia virtuti nulla eſt via.

Hinc illud Græci:

Ἄμμε δὲ γ' ἐσόμεσθα πολλῷ κάῤῥονες.

Nos fortitudine plurimum præſtabimus.

Fortitudo namque animi inexpiabili prœlio adverſus omnia vitia decertat: invicta ad labores, & fortis ad pericula, ri-

gidior adverſus voluptates: ut avaritiam fugiat, tanquam labem quandam, quæ virtutem effœminat. *Eſt fortitudi-*
III. De Offic. *nis proprium, & magnitudinis animi*, inquit Cicero, *nihil extimeſcere, omnia humana deſpicere: nihil quod homini*
III. De finib. *accidere poſſit, intolerandum putare.* Idem alibi: *Qui magno animo eſt atque forti, omnia quæ cadere in hominem poſſunt, deſpicit & pro nihilo putat: atque iſte vir altus & excellens magno animo vere fortis, infra*
Epheſ. VI. *ſe omnia humana ducit.* Recte vero Paulus: *Fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus.*
Eſai. XII. Nam ut ait Propheta: *Fortitudo noſtra & laus noſtra Dominus: factus eſt nobis in ſalutem.* Quo & pertinet il-
Cap. XXV. lud: *Factus eſt fortitudo pauperi: fortitudo egeno in tribulatione ſua.*

XXXI. NIL

XXXI.

NIL NON DOMABILE.

Stet ſonipes licet ore ferox, hunc fræna coërcent,
Currere conantem ſaxea pila vetat.

EQuus licet ferociſſimus facile domatur, ſi ſit prudentia; quidni effrenæ libidines & carnis cupiditates domari poſſent, ſi ſit conſilium? Arduum fateor hoc eſſe (nam ut ait Terentius, *ingenium eſt omnium hominum proclive ad libidinem*) non tamen tale, quod omnino fieri nequeat: unde & illud Auguſtini. *Nolunt homines eſſe potentes contra vitia atque libidines, cum tamen plane oportet, ut unuſquiſque eam potentiam appetat: ut potens ſit in ſe ipſo.* Virium ſcilicet ſatis eſt, niſi deſit voluntas. Non tamen quiſquam vere potens dicetur, ſi non hanc ſuam potentiam in ſemetipſum & pro ſe ipſo exerceat.

Qui ſe volet eſſe potentem
Animum domet ille ferocem.

Neque enim cupiditatibus moderari eſt ſe ſervum facere, ut autumant illi, qui niſi quod oculis, auribus ac abdomini blandiatur, in bonis habendum putant; ſed plane liberum, ſiquidem libertas eſt poteſtas vivendi ut velis. Is autem vivit ut vult, qui recta ſequitur, qui gaudet officio, cui vivendi via conſiderata atque proviſa eſt; qui legibus quidem

non propter metum paret: ſed eas ſequitur atque colit; quia id ſalutare maxime eſſe judicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, niſi libenter ac libere: cujus omnia conſilia, reſque omnes, quas gerit, proficiſcuntur, eodemque referuntur: nec eſt ulla res, quæ plus apud eum polleat: quam ipſius voluntas atque judicium. Cui quidem etiam fortuna ipſa cedit. Quapropter & Horatius: *Lib. II. Sat. 7.*

Quiſnam igitur liber? Sapiens, ſibique imperioſus.
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ſe ipſo totus teres atque rotundus,
Externi nequid valeat per leve morari,
In quem manca ruit ſemper fortuna.

In Joan. Neque vero omittendum illud Auguſtini: *Vis ut caro ſerviat animæ tuæ: Deo ſerviat anima tua: debes regi, ut poſſis regere.*

XXXII. FOR-

XXXII.

FORTITUDO LUCIS INDIGA.

Nil tibi ſtrenuitas temeraria cœcaque proſit:
At quæ conſilii lumine clara videt.

VIs conſilii expers ipſa ſibi gravis. Hinc illud Flacci:

- - - *Non ſolis viribus æquum*
Credere; ſæpe acri potior prudentia dextra.

Fortitudo namque deſtruitur, niſi per conſilium fulciatur: quia quo plus ſe poſſe conſpicit, eo virtus ſine moderamine rationis deterius in præceps ruit. Quid ſi vel Cyclops exoculatus manus quoque verſum porrigat? quid ſi viribus ſtolide ferox omnia tentet abſque judicio? Strepitum hi excitant, nihil efficiunt, nonnunquam & pereunt. Unde & Juvenalis:

- - - *Viribus ille*
Confiſus periit admirandiſque lacertis.

Neque enim corpora vaſtiſſima, neque exercitus numeroſiſſimus quicquam valent, niſi conſilio regantur: tanto magis ſibi in perniciem, quanto magis ſua mole premantur. Cæterum quæcunque tandem ſpectes, nihil in hac vita conſiſtere poteſt

poteſt niſi prudenti diſciplina gubernatum & conſilio. Contra ſi vires prudentia fulciantur, facile quidvis perferre, quidvis efficere poſſunt.

Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia.

XXXIII. NON

XXXIII.

NON VI, SED TUTIUS ARTE.

Non ſemper validæ præſtant munimina vires:
Sæpe ingens ſola pellitur arte malum.

FErociſſimus animalium Leo; audax prorſus & cunctis terrorem incutiens; unde & in Heroum ſepulcris Leonum ſimulacra ſtatuebantur; quod non tantum vetus Scholiaſtes Horatii ad Epod. XVI, ſed & Levinus Torrentius obſervavit, addens, talia ſimulacra Leonum in Italia paſſim conſpici. Quanquam vero tantis ſit Leo viribus, ut ſibi vel ab audaciſſimo nihil timeat, paratus in prælium, ore & unguibus, quodcunque fit obvium, fœde dilacerans, tamen nullo negotio pellitur, ſi quis edoctus ejus naturam, ignem modo ſtruat vel tædam accendat: conſpecta enim flamma ſubito expaveſcit ac nemine inſequente fugit. Hinc patet veriſſimum eſſe, arte & conſilio ſubinde effici, quod vi nequaquam poteſt. Hujus rei paſſim in hiſtoriis exempla ſunt obvia. Quoties enim hoſtes territi, exercitus fuſi, ingens malum averſum non vi ſed ſola agendi dexteritate. Sæpe & hoc contingit in rebus domeſticis: nam in his homini multa eveniunt, quæ vi minime averti poſſunt: ſolo autem conſilio avertuntur. Hercules vix contra duos, Neſtor autem contra centum. Hinc

Ciceronis: *Sapientis animus magnitudine consilii optime septus, vinci aut expugnari non potest.* Nec abludit, quod habet Augustinus: *Ubicunque fuerit providentia, ibi universa contraria frustrantur.* Interim tenendum est illud, ne ad bonos fines adhibeamus mala media. Nam vir vere prudens veram rectamque adhibet consultationem, honestis utitur mediis, turpibus abstinet, gnarus non facienda mala ut eveniant bona.

XXXIV. QUOD

XXXIV.

QUOD GEMINUM EST PLUS USQUE VALET.

Unitæ vires & conſociata poteſtas
Nihil ſibi non tutum reddit & omne domat.

SCilurus Scytha liberos octoginta maſculos habens, cum eſſet moriturus faſculum jaculorum ſingulis porrexit, juſſitque frangere. Id cum ſinguli recuſaſſent, eo quod videretur impoſſibile; ipſe ſingula jacula exemit, atque ita facile confregit omnia. Quo facto filios admonens; *Si concordes*, inquit, *eritis*, *validi invictique manebitis; contra ſi diſſidiis & ſeditione diſtrahemini, imbelles eritis*, *& expugnatu faciles.*

Et ſane quod urbes & olim, & hoc noſtro ſæculo hoſti ceſſere, ducibus in diverſa ſtudia, & conſilia diſtractis, aut nationum inter ſe æmulatione, invidia, diſſenſione? quas inter ſi unitas & concordia fuiſſet, hoſtem in campo, aut ipſo in vallo, ad internecionem deleviſſent, obſidionem ſolviſſent, urbes ſervaſſent, atque optima ſpolia reportaſſent. Quod factum legimus in obſidione Bethuliæ, ab immenſis Aſſyriorum caſtris, quos cives, *quaſi vir unus* egredientes, fugarunt, fuderunt, mactarunt, ac ingentibus ſpoliis divites, victores, ac triumphatores in urbem reverſi ſunt. Quid enim, obſecro, tantas vires addidit hominibus prope victis? Pro-

fecto nihil aliud quam unanimitas atque concordia: *Quoniam*
Judith XV. 4. *Assyrii* NON ADUNATI *in fugam ibant præcipites; filii autem Israël* UNO AGMINE *persequentes, debilitabant omnes, quos invenire poterant.* Barbaras quæso respicite nationes. Nonne Turcarum imperium ad tantam magnitudinem processit, eo quod uno quasi spiritu animati discordes atque dissentientes facile superarint? Nam ut vocibus simul junctis gravior fit concentus, ita quoque viribus simul junctis major fit potestas. Agesilaus igitur interrogatus, quam ob causam Sparta mœnibus non cingeretur, ostendit cives armatos & unanimes: *Hi*, inquiens, *sunt civitatis Spartæ mœnia.* Idem, cum interrogasset quidam, respondit, civitatem non saxis lignisve, sed pro vallis ac mœnibus incolentium virtute muniri oportere: *Quos*, inquit, *si jungit concordia; nullus potest esse murus expugnabilior.* Hæc autem concordia maxime necessaria in pugna spirituali adversus potestates tenebrarum, cum quibus assidua nobis colluctatio est. Huc
Ad Martyr. spectat illud Tertulliani: *Diabolus inveniat vos munitos & concordia armatos, quia pax vestra bellum est illi.*

XXXV. U-

XXXV.

UNUMQUODQUE SUIS ARMIS MUNITUM.

Nil movet intrepidum ſævi canis impetus aprum,
Quem tutum à morſu ferrea ſeta facit.

OMnibus quidem & ſingulis animantibus a natura arma vireſque conceſſa ſunt, ut ſe, vitam, corpuſque defendant, declinentque ea, quæ nocitura videantur. Dentibus enim vel cornibus, unquibus, cruſtis, ſquamis, ſpinis, aliiſque id genus rebus armata atque munita ſunt, ut vel vim vi propulſare, vel alio quocunque modo ſe tueri valeant.

- - - Omnibus hoſtem
Præſidiumque datum ſentire & noſcere teli
Vimque modumque ſui. - - -

Lucretius:

Sentit enim vim quidque ſuam, qua poſſit abuti;
Cornua nota prius vitulo quam frontibus exſtant:
Illis iratus petit atque infenſus inurget.

Porphyrius quoque tertio de non eſu animalium: *Novit unumquodque animantium, quæ pars ſui infirma ſit, quæ valida; illi cavet, hac utitur, ut dentibus Pardalis, Leo & unguibus & dentibus; Equus ungula, Bos cornibus.* Chryſoſtomus de Statuis undecimo: *Ratione quæ carent,*

arma in ipso habent corpore, ut Bos cornua, dentes & setas Aper, ungues Leo. Mihi vero non in corporis natura, sed extra corpus Deus arma posuit. Omne igitur animal, sive brutum, sive ratione præditum habet, quo se defendat; ac novit, qua parte potissimum valeat. Hinc sæpe videmus, ut quæ vel specie minora sunt, sibi a majoribus nihil timeant. Neque enim hoc tantum procedit in iis, quæ ἄλογα dicuntur, sed etiam in rationalibus respectu brutorum, aut sibi invicem oppositis. Nam si ego exempli gratia promptus manu, alter erit consilio, & si ego viribus corporis instructum me video ad audendum, alter ingenio se longe instructiorem videbit ad declinandum. Quapropter, si quis hostem contemnat, sibi vero gratuletur, is profecto se magno exponit periculo: nam & omnis belli Mars est communis, & exitus præliorum semper incerti sunt. Hoc, ni fallor, respexit Lactantius, cum

Lib. VI. ait: *Sapientis non est velle certare, & periculo se velle committere: quoniam & vincere non est in nostra potestate, & anceps est omne certamen.*

XXXVI. ALIUD

XXXVI.
ALIUD ALII FULCRO.

Fidus is est demum, qui nondum rebus amici
Collapsis, vires subgerit ipse suas.

Recte monet Ambrosius: *Necessitates aliorum quantum possumus juvemus; & plus interdum, quam possumus. Nihil tam secundum naturam est, quam juvare consortem naturæ.* De Offic. Vult enim Deus unumquemque alterius angustias ut proprias sentire; & quomodo in tali tribulatione, si esset, subveniri sibi cuperet: ita ipse alteri propter Deum subvenire non postponat. Bernardus: „ Tunc amor tuus „ ad te ipsum temperans erit: & justus, si quod propriis sub- „ trahitur voluptatibus, fratris necessitatibus non negetur: sic „ amor socialis efficitur, quum in communi protrahitur. Sed quemadmodum flamma defectu materiæ jam occidens, vento si exponas, hoc præsidio quasi fulta sustentatur, extincta autem non facile reviviscit; ita quoque amici facilius juvantur afflictis eorum rebus, quam desperatis. Nam & nutantibus quædam propria adhuc vis est, ubi vero ceciderint, magno demum labore eriguntur. Huc respexit Seneca, cum ait: *Succurrere paupertati amicorum stude, imo potius succurrere.* Notum est illud Plauti:

Is amicus est, qui in re dubia re juvat, ubi re opus est.

Ovi-

De Ponto. Ovidius dixit:

Brachia da lassæ potius pendenda natanti,
Nec pigeat mento supposuisse manum.

De Doctr. Christ. Notandum tamen, quod habet Augustinus: *Homines omnes æque diligendi sunt, sed omnibus si prodesse non possis, his potissimum subveniendum est, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus, tibi quasi quadam sorte uniuntur.* Nec omittendum est, ita aliud agendum, ut nostrum non obliviscamur negotium: amicis enim ita prodesse debemus, ut nobis non noceamus.

XXXVII. CON-

XXXVII.

CONTENTIO AUGET VIRES.

Exacuit validas acris contentio vires,
Quodque ruit præceps, fortius usque ruit.

Athletas videmus quibus virium cura est, cum fortissimis quibusque confligere: exigere ab his per quos certamini præparantur, ut totis contra ipsos viribus utantur, & si non inveniant singulos pares, pluribus simul objiciuntur. Ut enim palmæ arboris ramus imposito onere non inflectitur in terram cæterarum more; sed renititur & ultro adversus sarcinæ pondus erigit sese; ita quoque viri fortis ac probi animus, quo plus negotiis premitur, quove magis fortuna sævit, hoc est erectior. Ea namque virtutis est natura, ut, nisi adversum quid sibi habeat, protinus languescat. Ubi vero adversarium nacta sit, tanto acrius contendit, quanto majora sibi invenit impedimenta. Hinc dicimus probitatem excitari rebus adversis. Unde & illud Senecæ: *Marcet sine adversario virtus. Tunc apparet quanta sit, quantum valeat polleatque, cum quid possit, adversa ostendunt.*

Hoc & Ovidius significasse videtur, cum ait: *De Ponto.*

- - - *Tendit in ardua virtus.*

Tanto enim unusquisque ad virtutem verius profecisse

K se

ſe demonſtrat, quanto adverſa aut robuſtius tolerat, aut fortius repellit. Pertinet huc illud Horatii:

- - - Vivite fortes
Fortiaque adverſis opponite pectora rebus.

Vir, inquit Caſſiodorus, *vocatur a viribus, qui neſcit in adverſis tolerando deficere, aut in proſperis aliqua elatione ſe jactare: ſed animo ſtabili defixus, & cæleſtium rerum contemplatione firmatus, ſemper manet impavidus.*

XXXVIII. AM-

XXXVIII.

AMBIGUIS ALIS MOBILIS HORA VOLAT.

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis;
Et fugiunt freno non remorante dies.

OMnia tempus habent, & suis spatiis transeunt universa sub cœlo. Sicut unda undam propellit, ita dies diem trudit. *Ecclef. V.*

Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago.
Ipsa quoque assiduo labuntur tempora motu:
Non secus ac flumen, nec enim consistere flumen,
Nec levis hora potest: sed ut unda impellitur unda,
Urgeturque eadem veniens urgetque priorem:
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur,
Et nova sunt semper, nam quod fuit ante, relictum est,
Fitque quod hoc fuerat, momentaque cuncta novantur.

Attendentes hanc infinitam temporis velocitatem alii non immerito cum alis depinxere, quibus ejus velocitas instar avis quæ pernici volatu per aëra fertur, non inscite exprimitur. Idque a Poëtis, non de annis duntaxat, sed & de horis decantatum. Pelignus vates:

- - - *Nihil est annis velocius.*

Et Seneca Tragicus:

Volat ambiguis mobilis alis
Hora. - - -

Seneca Ep. 108. Obſervat autem Philoſophus, Virgilium cum de celeritate temporis agit, nunquam alio verbo uti quam *fugit:*

- - - *Fugit irreparabile tempus*
Optima quæque dies miſeranda mortalibus ævi,
Prima fugit. - - -

Ex quibus hæc Lucilio ſuo nobiſque præcepta tradit: *Niſi properamus, relinquimur: agit nos, agiturque velox dies. Nunquam dixit Virgilius, dies ire; ſed FUGERE, quod currendi genus concitatiſſimum eſt.* Quid ergo ceſſamus nos ipſi concitare, ut velocitatem rapidiſſimæ rei poſſimus æquare: meliora prætervolant. Quoniam igitur tempus adeo velox ſit, ut paſſim cum alis exprimatur: anni & horæ alatæ ſint, & inſtar avis tempus prætervolet, quid melius dici
Epheſ. V. poteſt, quam quod dixit Apoſtolus: *Redimentes tempus.* Ea enim jactura rei graviſſima eſt, quæ ſemel amiſſa recuperari non poteſt.

Ovid. lib. VI. Faſt. *Nec quæ præteriit, rurſus revocabitur unda,*
Nec quæ præteriit, hora redire poteſt.

FINIS.



SUBITO MUTABILE COELUM EST.

Quae nunc puppis arat coelo tranquilla ſereno
Aequora, mox ventis obruiturque mari.

'T KAN SCHIELYK VERKEEREN.

De zon die 't ſchip vol gunst beſtraald.
Door ſtorm het hoofd haast onderhaald.

TUTAM ME COPIA FECIT.

In medio luxu ſecuram degere vitam;
Haec, ſiqua in terris, vita beata mihi eſt.



VEILIG IN WEELDE.

Die mag zich recht gelukkig noemen,
Die veilig prykt in weelden bloemen.



ADEO A TENERIS ADSUESCERE MULTUM EST.

Sis licet usque potens, Natura, evertere mores
Consuetudo tuos ast aliquando valet.

DE OPVOEDING IS VAN GROOT VERMOGEN.

Zoo als men winde en huis-hond wende,
Men haast uit hunne drijten kende.



REI DOMESTICAE CURA, AMPLISSIMA UXORI GLORIA.
Hanc sat magnificam sibi palmam vindicet uxor,
Vt curet gnavâ sedulitate domum.

HUISLYKHEID IS 'T VROUWEN KROON CIERAAD.
Wat kroon zoo om een vrouw te cieren,
Als 't neerstig vreedzaam huis bestieren!

LENTO GRADU ITUR SECURÈ.
Feſtina lentè. Cui praeceps profuit unquam
Curſus? at interitum ſaepius ille dedit.



DIE LANGZAAM GAAT, GAAT ZEEKER.
Wie veiliglyk zich wil gedragen,
Moet nimmermeer te ſchielyk jagen.



MEDIUM TENUERE BEATI.

In medio fixisse gradum, pulcerrima virtus:
Vltra tendentem certa ruina manet.

MIDDELMAAT HEEFT VASTE STUTTEN.

Wie hooger klimt als middelmaat,
Heel licht door topzwaarte overslaat.



PREMIMUR PONDERE QUISQUE SUO.

Nil non mole aliqua fecit Natura gravatum:
Mortales premimur pondere quisque ſuo.

ELK DRAAGT ZYN EIGEN LAST.

Wat menſch dien eigen last niet drukte.
Wiens nek niet vaak voor't ſlaafjuk bukte?



SUUM CUIQUE TRIBUE.

Aequum, cerne, levi momento distat iniquo
Ad leges aequi dirigat omne manus.

IN ALLES IS D'EVENAAR TE HOUDEN.

Die mensch heeft wis't gerustste leeven.
Die elk naar recht het zyn kan geeven.

METUE SUBLIMIA.

Stas in praecipiti, qui ſceptro inniteris; illinc,
Ni circumgeſtes lumina mille, rues.



STEILTE IS GEVAARLYK.

Wie op den Ryks staf 't lyf wil wagen,
Moet zich voor al voorzichtig dragen.

PLANIORA SUNT COMMODIORA.

Ne nimium ad ſcendas, non ſunt ſublimia tuta:
Quae minus eſt praeceps, aptior illa via.



DE MINSTE STEILTE GEMAKKELYKST.

Het Slekje dat zyn huys mee draagt,
De minste ſteilte 't beſt behaagt.



LABORE ET COELI FAVORE.

Et Phoebo et manibus cultricibus exit in altum
Surculus: alterutro deficiente perit.

DOOR ARBEID EN ZEEGEN.

Den telg die's hemels glansch bestraalde,
Haast schaduwryk vol vruchten praalde.

FOVENTE COELO PROVENIUNT OMNIA.

Ridet ager, plenisque ſeges turgeſcit aristis.
Deſcendit coeli dum favor irriguus.



'sHEMELS INVLOED MAAKT ALLES VRUCHTBAAR.

Al't aardryks vruchtbaarheid en kracht,
Word van des hemels gunst verwacht.



FERTILIOR IMBRE RIGATUS AGER.

Irrorat terras pluvio dum Iupiter imbre,
Nil non in terris fertilitate viget.

REEGEN BAARD ZEEGEN.

Die's hemels reegen mild besproeid.
Ter voller bloei en grootheid groeid.



ABUNDANTIA GRATIAM POSTULAT.

Si tibi ſit coelo data dives copia rerum,
Auctori veniat gratia digna Deo.

OVERVLOED EISCHT DANKBAARHEID.

Gelukkig die door de overvloed,
Gebragt word tot het hoogſte goed!

Omnis forma caduca.

Ad radios primi floret rosa splendida solis:
At moriens flectit sole cadente caput.



Geen schoonheid bestendig.

De roos van't morgen licht bescheenen,
Is vaak ter avond zon verdweenen.

VIS COELI SUFFICIT UNA.

Sponte ſua umbroſo ſtat vitis palmite: dextrae
Non cultricis eget, quod ſovet aura Dei.



GODS KRACHT VERANDERD ALLES.

De wilde wyngaard vruchten draagt,
Als't Gods genaden kracht behaagt.

TRANSIT MOMENTO GLORIA MUNDI.

Decerpti floris subitò succusque colorque,
Et modò quae fuerat, gratia tota fugit.



'S WERELDS SCHOON VERWELKT HAAST.

De bloem van wortel sap ontbloot,
Haast van zyn verf en glansch verschoot.

OMNE NIMIUM VERTITUR IN VITIUM.

Cui tempestivus ſit Phoebus, proſpera creſcit
Arbor; at immodicis aestibus uſta perit.



TE GROOTEN HITTE VERZENGT.

Daar Febus glansch te hard op ſchynt,
Ligt op zyn ſtam of ſteel verquynt.



NUCLEUM ESSE QUI VULT, NUCEM FRANGAT.

Nil pulcri patet ignavis. Labor omnia praestat:
Non apis absque ullo mella labore legit.

GEEN ZOET ZONDER ARBEID.

Door noeste vlyt word't zoet verkregen,
Dat ons toediend Gods milde zeegen.



NON MORTEM FORMIDAT AMOR.

Ne Borean, hyememque, et ſaevas ſentiat undas,
Qui calet in cupido pectore, praeſtat amor.

LIEFDE KEND GEEN GEVAAR.

Voor zee, of nacht, of toorngeraart,
De liefde nooit haar krachten ſpaart.



NON OMNIBUS AEQUA SORS VENIT.
Non eadem fati vis ſummis inſtat et imis:
Saepe quod excelſum est miſsa ſagitta ferit.

ALLES HEEFT NIET 'T ZELVE LOT.
De boog ſchiet meest den pyl op't wit,
Dat heuvelhoog verheeven zit.



QUANTUM QUISQUE TIMET, TANTUM FUGIT.

Pernices addit pedibus timor anxius alas,
Et facit ut curſus ſit levis uſque labor.

VREES DOED VLIEDEN.

Wie vlucht niet voor een Gods geweld.
Wie word niet voor zyn kracht ontseld?

IUSTITIA CERTISSIMUM HUMANARUM RERUM PRAESIDIUM.

Praesidium, columen, certissimaque ancora rerum,
Fas est: nec mundum jura perire sinunt.



'T RECHT DE GROND ZUIL VAN ALLES.

't Recht doed de wereld staande blyven;
Doet Vorsten heerschappy beklyven.



RELIGIO PUBLICAE SALUTIS PRAESIDIUM.

Gens felix, justos coelo quae solvit honores;
Nititur hoc fulcro publica tuta salus.

GODS DIENST DE GROND ZUIL VAN 'T LAND.

Nooit zag men 't land in puin gedoken,
Daar de altaar vuuren stadig smooken.



AEQUALE JUS, AEQUALIS POTESTAS.

Aequo jure valet quaevis aequata potestas:
Hocque minus juris, quo minor ensis, erit.

GELYKE MAGT, GELYK RECHT.

Gelyk van magt, gelyk van deegen,
Heeft vaak 't gelyke recht verkreegen.

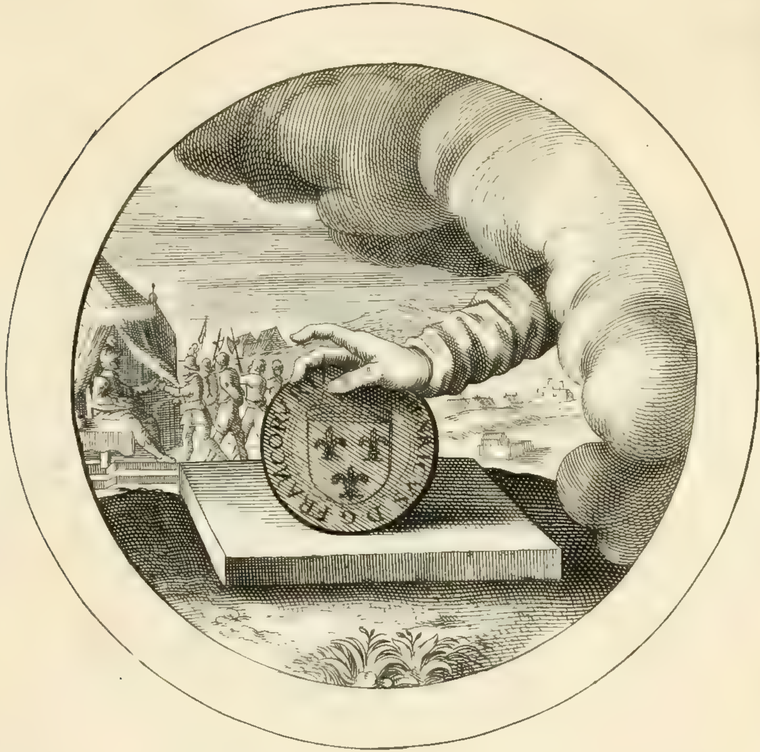


NON SOLA FIT CASSIDE MILES.

Imponas capiti leporino casſida torvam,
Fruſtra eris; indigni militis ora vides.

DE HELM MAAKT GEEN ZOLDAAT.

Men zet den haas een ſtormhoed op,
Hy is en blyft een haazenkop.



PECUNIA SANGUIS ET ANIMA MORTALIUM.

Quidquid habet mundus, regina Pecunia vincit,
Fulmineoque ictu fortius una ferit.

'T GELD VERMAG ALLES.

't Geld houd den krygsknecht in zyn plichten,
Kan meer dan't dondertuig uit richten.



NON MINOR EST VIRTUS QUAM QUAERERE PARTA TUERI.

Nil juvat ingenti congeſta pecunia acervo,
Ni te ſervandi provida cura tenet.

'T GELD EISCHT VOORZICHTIGHEID.

Die groote ſchatten over ſpaart,
Zie wel hoe hy zyn hert bewaart.



ASTU DOMATUR VIOLENTIA.

Quid ruis, immensis, Leo, fretus viribus: ecce,
Frustra es: plus astus ingeniumque valent.

MEER DOOR KONST ALS KRACHT.

Door konst word leeuwen kracht getemt;
Door't goud vaak deugd en moed gestremt.

VIRTUTE SUPERATUR DOLUS.

Eludit virtus artes heroa dolosas;
Strenuaque immotum dextra revellit opus.

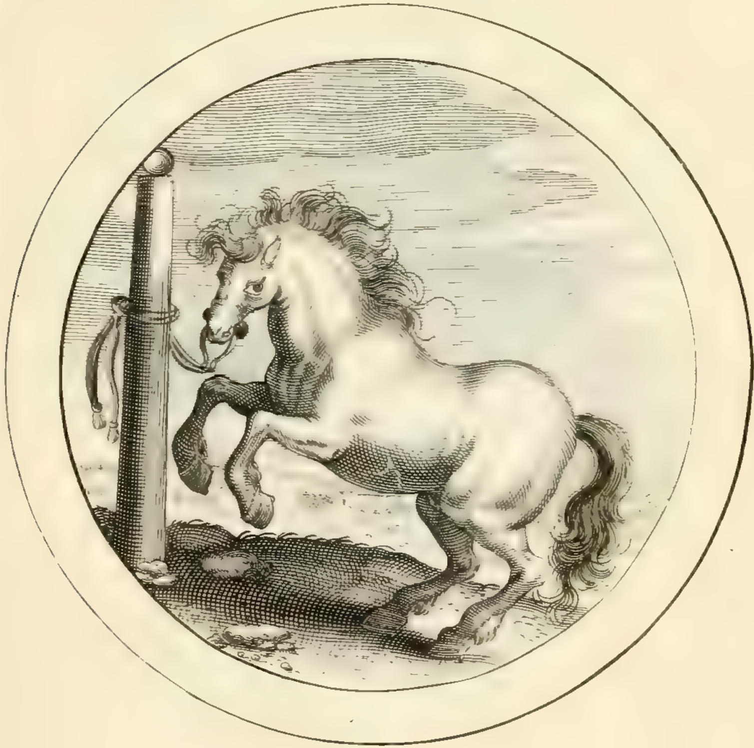


STERKTE OVERWIND LIST.

Geen list kan helden kracht besluiten:
Geen Poort of wal ooit kloekheid sluiten.

NIL NON DOMABILE.

Stet ſonipes licet ore ferox; hunc fraena coërcent,
Currere conantem ſaxea pila vetat.



ALLES IS TE TEMMEN.

Of ſchoon het paard ſtamppeid en ſpringt,
De zuil en toom zyn kracht bedwingt.



FORTITUDO LUCIS INDIGA.

Nil tibi ſtrenuitas temeraria coecaque proſit;
At quae conſilii lumine clara videt.

STERKTE HEEFT LICHT NODIG.

De ſterkte van den grootſten held,
Ging ſtâg met wysheids licht verzeld.



NON VI SED TUTIUS ARTE.

Non ſemper validae praeſtant munimina vires;
Saepe ingens ſola pellitur arte malum.

LIST VEILIGD VOOR GEWELD.

Verſtand kan list zoo wel beſteeken.
Dat zy het grootst' geweld kan breeken.



QUOD GEMINUM EST PLUS USQUE VALET.

Vnitae vires, et consociata potestas
Nil sibi non tutum reddit, et omne domat.

DOBBELE KRACHT VERMAG VEEL.

Daar dobbele magt bleef zaam verbonden.
Wiert zelden ramp of leed gevonden.



VNUMQUODQUE SUIS ARMIS MUNITUM.
Nil movet intrepidum ſaevi canis impetus aprum,
Quem tutum à morſu ferrea ſeta facit.

ELK KEND ZYN KRACHT.
De hond die't ſteekel zwyn aanbast
Word ligt door't ſcherp gediert verrast.



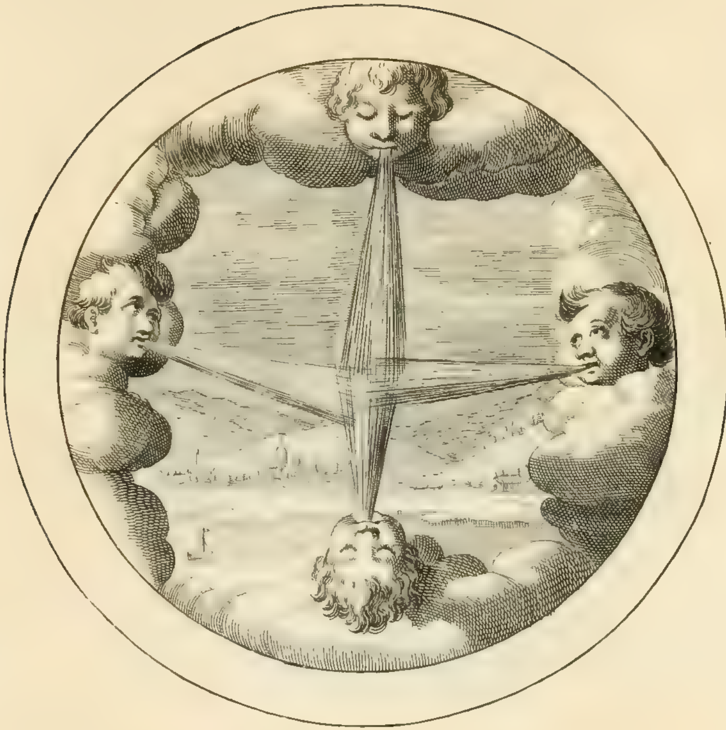
ALIUD ALII FULCRO EST.

Fidus is eſt demum, qui nondum rebus amici,
Collapſis, vires ſubgerit ipſe ſuas.

D'EENE KRACHT HOUD D'ANDERE STAANDE.

De vuurbaak half ter neer geſlagen,
Voeld door de wind haar zwaarte ſchragen.





CONTENTIO AUGET VIRES.

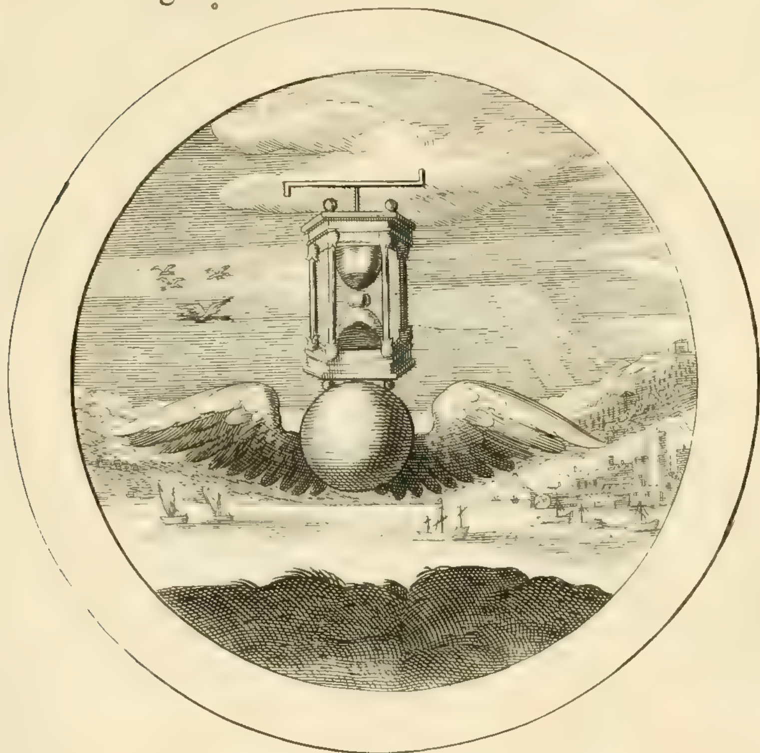
Exacuit validas aeris contentio vires:
Quodque ruit praeceps, fortius usque ruit.

STRYD VERGROOT KRACHT.

Vier winden tegens een gedreeven,
De grootste kracht en woede geeven.

AMBIGUIS ALIS MOBILIS HORA VOLAT.

Tempora labuntur, tacitisque ſenescimus annis:
Et fugiunt fraeno non remorante dies.



ALLES VERGAAT DOOR DE TYD.

De tyd gevleugeld, 't al vernield,
Wat 's hemels geest op de aard' bezield.

86
Call cplt.
(4), 76 p. + 38 plates.
Landwehr 153.

110/8/. - 7 10





